

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DRUGO ODJELJENJE

PREDMET RANĐELOVIĆ I DRUGI protiv CRNE GORE

(Predstavka br. 66641/10)

PRESUDA

STRAZBUR

19. septembar 2017. godine

Ova presuda će postati konačna pod okolnostima predviđenim članom 44 stav 2 Konvencije. Može biti predmet redakcijske izmjene.

U predmetu Randelović i drugi protiv Crne Gore,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), na zasjedanju Vijeća u sastavu:

Robert Spano, *predsjednik*
Julia Laffranque,
İşıl Karakaş,
Nebojša Vučinić,
Paul Lemmens,
Valeriu Griţco,
Stéphanie Mourou-Vikström, *sudije,*

i Stanley Naismith, *registrar odjeljenja,*

Na vijećanju na zatvorenoj sjednici održanoj 29. avgusta 2017. godine, donosi sledeću presudu koja je usvojena tog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je pokrenut predstavkom (br. 66641/10) protiv Crne Gore koja je podnijeta Sudu na osnovu člana 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: "Konvencija") od strane trinaest državljana Srbije, od kojih je jedan takođe i državljanin Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, 23. marta 2011. godine. Ostali lični detalji podnosioca predstavke su dati u prilogu.

2. Sve podnosiocce predstavke je prvobitno zastupao g-din Vladan Stanojević, direktor Romskog centra za strategiju, razvoj i demokratiju (u daljem tekstu: "Romski centar"). Jedanaesta podnositeljka predstavke je kasnije ovlastila g-đu S. Bulatović, advokata iz Podgorice da je zastupa. Vladu Crne Gore je prvobitno zastupao njihov zastupnik u tom periodu, g-din Z. Pažin, a nakon toga, novoizabrana zastupnica, g-đa V. Pavličić. Vladu Srbije, koja je iskoristila svoje pravo da se miješa na osnovu člana 36 Konvencije, zastupala je njihova zastupnica, g-đa N. Plavšić.

3. Na osnovu člana 36 stav 1 Konvencije i Pravila 44 stav 1(a) Pravilnika Suda, Vlada Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije je obaviještena o njenom pravu da se umiješa u konkretnom predmetu, ali nije izrazila želju za miješanjem.

4. Podnosioci predstavke su tvrdili, naročito, da nije bilo odgovarajuće i efikasne istrage o smrti i/ili nestanku članova njihovih porodica i da odgovorni nijesu dovedeni pred lice pravde.

5. Dana 5. februara 2014. godine žalba u vezi nesprovođenja blagovremene i efikasne istrage o smrti i/ili nestanku članova porodica podnosioca predstavke kao ni krivičnog gonjenja odgovornih od strane nadležnih organa Crne Gore, je komunicirana Vladi Crne Gore a ostatak predstavke je proglašen neprihvatljivim na osnovu člana 54 stav 3

Pravilnika Suda. Stranke u postupku su uredno obaviještene. Ostatak žalbe je uključivao opšte žalbe o masovnim ubistvima i trgovini ljudima, *inter alia*, Roma i njihovim deportacijama, pritvorima i hapšenjima, koja je proglašena neprihvatljivom kao neosnovana.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

6. Podnosioci predstavke su najbliži rođaci nekoliko Roma koji su preminuli ili nestali u dolje navedenim okolnostima.

A. Nezgoda na moru i sprovođenje istrage i krivičnih postupaka

7. Tokom noći 15. avgusta 1999. godine, oko sedamdeset Roma su se ukrkali na brod "Miss Pat" na crnogorskoj obali sa namjerom da se prevezu do Italije. Nekoliko časova kasnije, brod je potonuo zbog prevelikog broja putnika.

8. Do 30. avgusta 1999. godine jedan putnik je pronađen živ na crnogorskoj obali, a trideset pet tijela je nađeno u moru, od kojih su trinaestoro identifikovali njihovi rođaci. Specijalisti forenzičari koji su sproveli autopsiju nad tijelima do 30. avgusta 1999. godine su naveli da uzrok smrti ne može biti utvrđen sa sigurnošću samo na osnovu autopsije. Po njihovom mišljenju, ipak, uzrok smrti je bilo davljenje.

9. Dana 1. septembra 1999. godine Osnovni sud u Baru je donio rješenje o sprovođenju istrage protiv sedam lica zbog osnovane sumnje za nedozvoljeni prelazak državne granice i izazivanje opšte opasnosti.

10. Do 21. oktobra 1999. godine istražni sudija je (a) ispita dva osumnjičena koja su bila dostupna organima vlasti u tom vremenu, kao i trideset drugih lica u vezi sa incidentom, uključujući jedanaestu podnositeljku predstavke; (b) zatražio da neki drugi svjedoci budu ispitani od strane nadležnih organa u Srbiji; i (c) tražio izvještaje sa obdukcije, mišljenje vještaka o kapacitetu broda i izvještaj o vremenskim uslovima u noći incidenta. Jedanaesta podnositeljka predstavke je ispitana 10. septembra 1999. godine. Ona je izjavila da je živjela sa bratom, snahom i njihovom djecom na Kosovu, ali da su njeni brat i snaha odlučili da odu u Crnu Goru. Nijesu je pozvali iz Podgorice niti su joj pomenuli da imaju namjeru da idu u Italiju. Takođe je navela da ih nije prepoznala među pronađenim tijelima ali da je prepoznala ruku njenog brata na jednoj od fotografija koje su joj pokazane tokom ispitivanja. S obzirom da je bila nepismena, zapisnik je "potpisala" otiskom prsta.

11. Dana 21. oktobra 1999. godine državni tužilac u Baru je podigao optužnicu pred Osnovnim sudom u Baru protiv sedam osumnjičenih.

12. Dana 29. oktobra 1999. godine sud je odlučio da nije mjesno nadležan da odlučuje u predmetu i proslijedio ga Osnovnom sudu u Kotoru. Dana 6. decembra 1999. godine Viši sud u Podgorici je proglasio sud u Baru mjesno nadležnim da odlučuje u predmetu i vratio mu predmet.

13. Do kraja 2002. godine sud u Baru je odlučio da dvojici okrivljenih koji su još uvijek na slobodi bude suđeno u odsustvu i imenovao im je zastupnike. Ostalih pet optuženih su se pojavili pred sudom.

14. U periodu između 25. decembra 2002. godine i 24. septembra 2003. godine, zakazano je deset glavnih pretresa, od čega je održano pet. Četiri su odložena jer advokati odbrane, optuženi ili sudski tumač nijesu pristupili sudu; u spisima predmeta nema podataka o jednom glavnom pretresu. Tokom održanih glavnih pretresa, sud je ispitao četiri optužena i jedanaest svjedoka.

15. Dana 24. septembra 2003. godine sud je odlučio da ponovo ispočetka počne sa glavnim pretresom zbog proteka vremena. Do 14. aprila 2004. godine zakazano je deset glavnih pretresa od kojih je održano šest. Četiri glavna pretresa su odložena jer se jedan od advokata odbrane i neki svjedoci nijesu pojavili pred sudom. Tokom održanih glavnih pretresa, sud je ponovo pročitao optužnicu, ispitao četiri optužena i šesnaest svjedoka uključujući jedanaestu podnositeljku predstavke, i pročitao ranije izjave svjedoka; peti optuženi je odlučio da se brani ćutanjem. Jedanaesta podnositeljka predstavke je saslušana 8. oktobra 2003. godine. Ona je izjavila da je došla u Podgoricu sa bratom i njegovom porodicom i da nije imala saznanja o tome da njen brat i snaha namjeravaju da idu u Italiju. Kada je upitana da objasni razliku između te i prethodne izjave koju je dala 10. septembra 1999. godine, izjavila je da je sigurna da su svi bili zajedno jer su svi živjeli pod jednim šatorom. Takođe je potvrdila da je nepismena.

16. Dana 14. aprila 2004. godine Vrhovni državni tužilac u Podgorici je naložio državnom tužiocu u Baru da precizira optužnicu u smislu činjenica i pravne kvalifikacije krivičnih djela, nakon čega se sud u Baru proglasio nenadležnim za odlučivanje u predmetu i proslijedio ga Višem sudu u Podgorici (u daljem tekstu: "Viši sud"), kao stvarno nadležnom sudu. Na osnovu toga, optužnica je izmijenjena i spisi predmeta dostavljeni Višem državnom tužiocu i Višem sudu.

17. Dana 26. maja 2004. godine Viši državni tužilac je podnio zahtjev za sprovođenje istrage protiv istih sedam osoba i još jednog lica, određenog Z., zbog sumnje da su počinili izazivanje opšte opasnosti.

18. Do 20. oktobra 2004. godine, Viši sud je ispitao četiri okrivljena, dok je peti odabrao da se brani ćutanjem. Takođe je naređeno da ostala tri okrivljena budu dovedena pred sud.

19. Dana 11. novembra 2004. godine istražni sudija Višeg suda je odlučio da pokrene formalnu sudsku istragu protiv osam lica, koju odluku je potvrdio Viši sud 25. novembra 2004. godine.

20. Dana 25. februara 2006. godine Viši državni tužilac je urgirao istražnom sudiji da okonča istragu.

21. Dana 28. marta 2006. godine vještak je dao svoje mišljenje o kapacitetu broda.

22. Dana 31. oktobra 2006. godine Viši državni tužilac je podigao optužnicu protiv osam optuženih za izazivanje opšte opasnosti na osnovu člana 327 stav 1 i 3 Krivičnog zakonika (vidjeti donje stavove 43-44).

23. U periodu između 24. i 28. novembra 2006. godine optužnica je uručena četvorici optuženih.

24. Dana 15. januara 2007. godine predsjednik vijeća je obavijestio predsjednika Višeg suda da se glavni pretres još uvijek ne može zakazati jer optužnica nije uručena svim optuženim.

25. Do 15. februara 2008. godine Viši sud je raspisao nacionalnu potjernicu u odnosu na jednog optuženog, i pokušao da uruči optužnicu ostaloj trojici optuženih, od kojih je jedan u to vrijeme bio u pritvoru u Podgorici. Druga dva lica su se nalazila u Srbiji i Bosni i Hercegovini.

26. Dana 3. aprila 2008. godine Viši sud je odbacio optužnicu protiv Z. (optuženog koji se nalazio u Srbiji), koju je odluku potvrdio Apelacioni sud 26. maja 2008. godine.

27. Do 28. septembra 2009. godine, Viši sud je odlučio da će se dvojici optuženih, od kojih se jedan nalazio u Bosni i Hercegovini, suditi u odsustvu.

28. Na prvom glavnom pretresu 28. septembra 2009. godine jedan od optuženih, X, je izjavio da je nepismen i da nije razumio optužnicu. Na zahtjev njegovog advokata suđenje je odloženo do daljnjeg, kako bi se optužnica mogla prevesti na romski jezik. Do 31. oktobra 2009. godine bio je dostupan prevod optužnice na romski jezik.

29. Tokom 2010. godine zakazano je sedam glavnih pretresa. Jedan od glavnih pretresa je održan 8. oktobra 2010. godine, tokom kojeg je pročitana optužnica i četiri optužena su saslušana, dok se peti branio ćutanjem. Šest glavnih pretresa zakazanih za 5. februar, 29. april, 4. jun, 2. jul, 17. novembar i 17. decembar 2010. godine su odloženi jer neki od optuženih, advokati odbrane, tumač za romski jezik i svjedok nijesu pristupili sudu.

30. Dana 25. januara 2011. godine drugi sudija Višeg suda je preuzeo predmet. Tokom 2011. godine zakazano je osam glavnih pretresa, od kojih je sedam odloženo: (a) tri jer nije bilo odgovarajućeg sudskog tumača za romski jezik; (b) dva jer advokati odbrane i svjedoci nijesu pristupili sudu; (c) jedan jer optuženi i nekoliko advokata odbrane nijesu pristupili sudu a ni sudski tumač još uvijek nije bio postavljen; i (d) jedan zbog izmjena Zakonika o krivičnom postupku na osnovu kojeg je predmetno sudsko vijeće bilo nepotpuno. Održan je jedan glavni pretres 21. novembra 2011.

godine tokom kojeg su saslušana četiri optužena i pročitane su njihove ranije izjave date 1999. godine, 2003. godine, 2004. godine i 2010. godine. Peti optuženi se branio ćutanjem.

31. Tokom 2012. godine zakazano je sedam glavnih pretresa, od kojih su dva odložena jer se jedan optuženi, advokat odbrane, neki od svjedoka, uključujući sedmog podnosioca predstavke i/ili tumač nijesu pojavili pred sudom. Održano je pet glavnih pretresa, od kojih dva do 24. septembra 2012. godine, kada je saslušano nekoliko svjedoka. Dana 24. septembra 2012. godine glavni pretres je ponovo započet zbog "proteka više od tri mjeseca". Tokom tog glavnog pretresa i naredna dva glavna pretresa četiri optužena i nekoliko svjedoka su ponovo saslušani i pročitani su veliki broj pismenih dokumenata, uključujući optužnicu, ranije izjave optuženih i izjave svjedoka iz 1999. godine, 2003. godine i 2012. godine, izvještaji odjeljenja bezbjednosti Kotora i Budve, kao i informacije koje je obezbijedila Radio Televizija Crne Gore i Javni informativni centar Bar. Peti optuženi se branio ćutanjem.

32. Tokom 2013. godine zakazano je devet glavnih pretresa, od kojih je pet odloženo jer se jedan od optuženih, dva advokata, vještak, sudija i/ili tumač nijesu pojavili pred sudom. Za dva advokata je određena novčana kazna u iznosu od po 500,00 eura zbog neopravdanog odsustva. Do 18. decembra 2013. godine održana su tri glavna pretresa tokom kojih je saslušan jedan vještak i pročitana je brojna dokazna dokumentacija, kao što su ranije izjave drugih vještaka, ranije izjave svjedoka iz 1999. godine, 2003. godine i 2004. godine, uključujući izjavu jedanaeste podnositeljke predstavke, izvještaje sa obdukcije i izvještaj luke Bar iz 1995. godine i 1998. godine koji se odnosi na brod. Dana 18. decembra 2013. godine glavni pretres je ponovo započet zbog protoka vremena. Četiri optužena i jedan vještak su saslušani i pročitane su njihove ranije izjave.

33. Tokom 2014. godine zakazano je pet glavnih pretresa, od kojih su dva odložena jer tumač i jedan od vještaka nijesu pristupili sudu i jedan od optuženih je bio opravdano odsutan. Do 4. juna 2014. godine održan je jedan glavni pretres na kome su pročitane ranije izjave svjedoka, uključujući izjavu jedanaeste podnositeljke predstavke, zvanični izvještaji, izvještaj sa obdukcije i izjave vještaka. Dana 4. juna 2014. godine ponovo je započet glavni pretres zbog protoka vremena. Na tom i narednom glavnom pretresu održanom 2014. godine sud je pročitao optužnicu, ranije izjave optuženih i izjave nekih svjedoka, uključujući izjavu jedanaeste podnositeljke predstavke, kao i druge pisane dokaze. Takođe je saslušan jedan svjedok.

34. Dana 24. jula 2014. godine Viši sud je oslobodio optužene zbog nedostatka dokaza. Dana 10. novembra 2014. godine Viši državni tužilac se žalio na tu presudu. U spisima predmeta nema podataka o ishodu žalbe.

B. Uključivanje Ombudsmana

35. Neodređenog datuma prije 7. decembra 2009. godine Romski centar se žalio Ombudsmanu, tražeći ubrzanje krivičnog postupka i kažnjavanje odgovornih lica, kao i DNK analizu sahranjenih tijela.

36. Dana 7. decembra 2009. godine Ombudsman je podnio izvještaj po ovom pitanju navodeći, u suštini, da je istraga trajala više od sedam godina i da deset godina nakon spornog događaja krivični postupci još uvijek nijesu okončani, što je neopravdano. On je preporučio da Viši sud preduzme sve neophodne korake da okonča postupak što je prije moguće.

37. Dana 21. decembra 2010. godine Ombudsman je zatražio informaciju o tome šta se u međuvremenu dogodilo. Sudeći sudija ga je obavijestio o glavnim pretresima zakazanim između oktobra i decembra 2010. godine.

C. Ostale relevantne činjenice

38. Dana 19. avgusta 1999. godine jedini preživjeli putnik je oglašen krivim zbog ukrcavanja na brod 16. avgusta 1999. godine sa namjerom nelegalnog prelaska granice u Italiju i kažnjen je od strane Suda za prekršaje u Kotoru.

39. Tokom 2002. godine brojni članovi porodica nestalih lica, od kojih su dvoje podnosioci predstavke u ovom predmetu, su urgirali da se ubrza sporni postupak. Neki od njih su tvrdili da su njihovi bliski rođaci živi ali da su žrtve trgovine ljudima. Neki su se takođe nadali da članovi njihovih porodica mogu još uvijek biti živi.

40. Dana 15. juna 2011. godine, predsjednik Višeg suda je zatražio od Ministarstva pravde da imenuje stalnog sudskog tumača za romski jezik što je prije moguće, naglašavajući da je jedan od razloga za "toliko dugo trajanje" krivičnog postupka odsustvo adekvatnog tumača za romski jezik.

41. U nekoliko navrata je Romski centar zahtijevao od Višeg suda da ubrza postupak, i 16. avgusta 2010. godine je izjavio da istraga nije bila efikasna.

42. Prvobitni zastupnik jedanaeste podnositeljke predstavke je podnio punomoćje koje je ona potpisala. Takođe je naveo da su njena dva sina, dvije snahe i petoro unučadi izgubili živote u spornom događaju.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Krivični zakonik (objavljen u „Sl. listu RCG” br. 70/09, 13/04, 47/06 i “Sl. listu CG” br. 40/08, 25/10, 73/10, 32/11, 64/11 i 40/13)

43. Članom 327 stav 1 je propisano, *inter alia*, da lice koje ugrožava ljudski život ili tijelo opšteopasnom radnjom ili opšteopasnim sredstvom

može biti kažnjen kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Članom 327 stavom 3 je predviđeno da ako su djela počinjena na mjestu gdje je veći broj ljudi, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do šest godina.

44. Članom 338 stav 2 je predviđeno da ako je usljed djela iz člana 327 stav 1 i 3 nastupila smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.

B. Zakonik o krivičnom postupku (objavljen u „Sl. listu“ RCG, br. 71/03, 07/04 i 47/06)

45. Članom 8 je propisano, *inter alia*, da stranke u krivičnom postupku koje ne govore zvanični jezik suda mogu koristiti svoj jezik, u kom slučaju će se obezbijediti prevod svih dokumenata kao i usmeno prevođenje.

46. Članom 16 stav 2 je predviđeno da sud ima obavezu da sprovede postupak bez odlaganja i da spriječi zloupotrebu prava stranaka.

47. Članovima 19, 20 i 44 je predviđeno, *inter alia*, da se krivični postupak pokreće po zahtjevu ovlašćenog tužioca. Za krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti ovlašćeni tužilac je državni tužilac. Njegovo ili njeno pravo da odluči da li će ili ne podići optužnicu je ograničeno načelom zakonitosti kojim se zahtijeva da on ili ona moraju da preuzmu krivično gonjenje kad postoji osnovana sumnja da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti.

48. Članovima 19 i 59 je predviđeno, *inter alia*, da ukoliko državni tužilac nađe da nema osnova za krivično gonjenje, on ili ona mora obavijestiti oštećenog o toj odluci, i uputiti ga da on može sam preuzeti gonjenje – kao „oštećeni kao tužilac“ – u roku od osam dana od dana obavještenja o toj odluci. Prilikom obavještanja oštećenog o odluci da odustaje od gonjenja, državni tužilac nju ili njega mora kao subsidijarni tužilac poučiti koje radnje može sam preduzeti.

49. Članom 62 je predviđeno da oštećeni kao tužilac ima ista prava kao državni tužilac, osim onih koja pripadaju državnom tužiocu kao državnom organu.

50. Članom 266 je predviđeno da ukoliko se istraga ne završi u roku od šest mjeseci, istražni sudija je dužan da obavijesti predsjednika suda o razlozima odlaganja. Ukoliko je potrebno, predsjednik će preduzeti neophodne mjere da se istraga okonča.

51. Članom 267 je predviđeno, *inter alia*, da oštećeni može podnijeti zahtjev istražnom sudiji da sprovede istragu.

52. Članom 272 je predviđeno da stranke u postupku i oštećena strana mogu uložiti pritužbu zbog odlaganja postupka i drugih nepravilnosti u toku istrage predsjedniku suda, koji će ispitati navode u pritužbi i, ukoliko je podnosilac zahtijevao, obavijestiti ga o tome šta je preduzeto po tom osnovu.

53. Članom 273 je predviđeno da jednom kada je istraga završena, postupak pred sudom može da se vodi samo na osnovu optužnice državnog tužioca ili oštećene strane u svojstvu oštećenog kao tužioca.

54. Članom 291 stav 2 je predviđeno da predsjednik vijeća mora odrediti glavni pretres najkasnije u roku od dva mjeseca od dana prijema optužnice. Ako u ovom roku ne odredi glavni pretres, predsjednik vijeća mora obavijestiti predsjednika suda o razlozima zbog kojih glavni pretres nije određen, a predsjednik suda će, po potrebi, preduzeti mjere da se glavni pretres odredi.

55. Članovima od 310 do 319 su definisani detalji o održavanju i odlaganju glavnog pretresa, uključujući i slučajeve kada razne strane ne pristupe sudu. Članom 317 stav 3 je predviđeno, konkretno, da ako je odlaganje glavnog pretresa trajalo duže od tri mjeseca ili ako se glavni pretres drži pred drugim predsjednikom vijeća, glavni pretres mora iznova početi i svi svjedoci ponovo ispitani i svi dokazi se moraju ponovo izvesti.

C. Zakon o sudovima (objavljen u „Sl. listu“ RCG br. 0502, 4904, 2208, 39/11, 46/13 i 48/13)

56. Članom 84 je predviđeno, *inter alia*, da je predsjednik suda odgovoran za organizaciju rada suda i preduzima mjere da obezbijedi brzo i blagovremeno izvršenje obaveza u sudu.

D. Zakon o obligacionim odnosima (objavljen u „Sl. listu“ CG, br. 4708 i 0411)

57. Zakon o obligacionim odnosima koji je stupio na snagu 2008. godine djelimično je izmijenjen aprila 2017. godine. Relevantnim odredbama, koje su u tom periodu bile na snazi, predviđeno je sledeće.

58. Članovima 148-216 su predviđeni detalji o zahtjevima za naknadu.

59. Članovima 148-149 su predviđeni različiti osnovi za zahtjev za naknadu materijalne i nematerijalne štete. Konkretno, članom 148(1) je predviđeno da ko drugome prouzrokuje štetu, dužan je da je naknadi, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice.

60. Članom 166(1) je predviđeno da pravno lice, uključujući državu, odgovara za štetu koju prouzrokuje „njegov organ“.

61. Članovima 206 i 207 je predviđeno, *inter alia*, da svako ko pretrpi strah, fizički ili duševni bol kao posljedice njegovih prava ličnosti ili zbog smrti bliske osobe ima pravo, u zavisnosti od trajanja i intenziteta, da tuži za naknadu pred građanskim sudom, i, dodatno, da zatraži druge oblike naknade „koje mogu biti dostupne“ za dodjeljivanje adekvatne nematerijalne naknade.

62. Članovima 208(1) i (2) je predviđeno da u slučaju smrti osobe sud može dodijeliti pravičnu naknadu za duševni bol članovima najuže porodice, uključujući braću i sestre, uz uslov da su živjeli u zajednici.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 2 KONVENCIJE

63. Podnosioci predstavke su se žalili po osnovu različitih članova Konvencije, da nadležni organi u Crnoj Gori nijesu na odgovarajući i efikasan način sproveli istragu o smrti i/ili nestanku članova njihovih porodica i krivično gonjenje odgovornih lica. S obzirom da kao majstor karakterizacije određuje zakonske činjenice bilo kojeg prethodnog predmeta (vidjeti *Tarakhel protiv Švajcarske* [VV], br. 29217/12, stav 55, ECHR 2014 (izvodi)), Sud smatra da žalbe podnosioca predstavke treba da budu ispitane na osnovu člana 2 Konvencije, koji glasi kako slijedi:

“1. Pravo na život svake osobe je zaštićeno zakonom. ...“

64. Vlada je negirala da je bilo povrede prava podnosioca predstavke.

A. Prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, dvanaesti i trinaesti podnosilac predstavke

65. Dana 10. juna 2014. godine Vlada je podnijela izjašnjenje o prihvatljivosti i osnovanosti. Izjašnjenje je poslato podnosiocima predstavke koji su pozvani da odrede advokata, s obzirom da njihov prvobitni zastupnik nije advokat u smislu Pravila 36(2) i 4(a), i da podnesu pismeno izjašnjenje sa eventualnim zahtjevima za pravično zadovoljenje do 23. septembra 2014. godine.

66. Preporučanim pismom od 28. novembra 2014. godine Sud je podsjetio podnosioca predstavke da nijesu podnijeta njihova izjašnjenja. Pozvani su da obavijeste Sud najkasnije do 5. januara 2015. godine da li žele da nastave sa svojom predstavkom i da to urade nedvosmisleno. Pozvani su da postupe u skladu sa prethodnim zahtjevom Suda ukoliko je tako. Takođe su upozoreni, u skladu sa članom 37 stav 1(a) Konvencije da Sud može predmet skinuti sa liste ukoliko zaključi da podnosilac predstavke ne namjerava da nastavi sa svojom predstavkom.

67. U periodu između 19. i 22. decembra 2014. godine, treći, peti, šesti, deseti, jedanaesti i trinaesti podnosilac predstavke su primili pismo Suda. Ostala pisma su vraćena Sudu. Za dvanaestog podnosioca predstavke je rečeno da više ne živi na adresi koja je prvobitno navedena, adrese sedmog i osmog podnosioca predstavke su bile nepostojeće, a prvi, drugi i deveti podnosilac predstavke „nijesu tražili pismo“. U odnosu na četvrtu

podnositeljku predstavke ništa nije navedeno, ali izgleda da ni ona nije tražila pismo.

68. Jedanaesta podnositeljka predstavke je postupila u skladu sa zahtjevom Suda u datom vremenskom roku. Niko od ostalih podnosilaca predstavke nije odgovorio.

69. Sud smatra da se, u tim okolnostima, za prvog, drugog, trećeg, četvrtog, petog, šestog, sedmog, osmog, devetog, desetog, dvanaestog i trinaestog podnosioca predstavke može smatrati da ne žele da nastave sa predstavkom, u smislu člana 37 stav 1 (a) Konvencije. Dalje, u skladu sa članom 37 stav 1 *in fine*, Sud ne nalazi posebne okolnosti u smislu poštovanja ljudskih prava kako je definisano Konvencijom i Protokolima, na osnovu kojih se zahtijeva nastavak ispitivanja njihovih žalbi.

70. U smislu gore navedenog, odgovarajuće je brisanje sa liste predmeta kada su u pitanju prvi, drugi, treći, četvrti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, dvanaesti i trinaesti podnosilac predstavke.

B. Jedanaesta podnositeljka predstavke

1. Prihvatljivost

a. Uskladenost *ratione personae*

i. Nedostatak legitimacije¹ podnositeljke predstavke

α) Podnesci stranaka

71. Vlada je izložila da je predstavka neprihvatljiva u smislu nedostatka legitimacije podnositeljke predstavke s obzirom da prvobitni zastupnik podnositeljke predstavke nije imao validno punomoćje. U tom smislu Vlada se pozvala na odluku Suda *Post protiv Holandije* ((odl.) br. 21727/08, 20. januar 2009. godine). Konkretno, punomoćje koje je podnio prvobitni zastupnik u njeno ime je bilo potpisano, dok je drugo punomoćje koje je dostavio advokat i koje je bilo ovjereno, sadržalo otisak njenog prsta umjesto potpisa i objašnjenje notara da je nepismena. Vlada je tvrdila da to jasno ukazuje da je potpis na prvom punomoćju bio krivotvoren.

72. Jedanaesta podnositeljka predstavke, sa svoje strane, je potvrdila da je ovlastila prvobitnog zastupnika da podnese predstavku u njeno ime, a advokata je angažovala tek kada je Sud pozvao da to uradi. Naročito, tada joj je rečeno da sve što treba da uradi kako bi ovlastila prvobitnog zastupnika jeste da mu da svoju ličnu kartu, izvod iz matične knjige rođenih i izvode iz matične knjige rođenih za preminule članove porodice, što je ona propisno uradila. U svakom slučaju, ona je eksplicitno prihvatila i odobrila sve radnje koje je on preduzeo u njeno ime.

---

¹ Napomena Kancelarije zastupnika Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strazburu radi pojašnjenja.

73. Vlada Srbije, koja se miješala u ovom predmetu, nije dala komentare u ovom smislu.

β) Zaključak Suda

74. Relevantni opšti principi u ovom smislu su iznijeti u presudi *Lambert i drugi protiv Francuske* ([VV], br. 46043/14, stav 89-91, ECHR 2015 (izvodi)).

75. Naročito, Sud primjećuje da kada podnosioci predstavke izaberu da budu zastupani na osnovu pravila 36 stav 1 Pravilnika Suda, umjesto da sami podnose predstavku, na osnovu Pravila 45 stav 3 treba da dostave pismeno ovlaštenje, uredno potpisano. Od suštinskog je značaja za zastupnike da dokažu da su dobili konkretne i eksplicitne instrukcije od navodnih žrtava u smislu člana 34, u čije ime tvrde da nastupaju pred Sudom (vidjeti *Post*, gore navedena, vidjeti *Aliev protiv Gruzije*, br. 522/04, stavovi 44-49, 13. januar 2009. godine).

76. Vraćajući se na predmetni slučaj, Sud primjećuje da je prvo punomoćje koje je dostavio prvi zastupnik bilo zaista potpisano od strane jedanaeste podnositeljke predstavke, dok drugo, koje je dostavio advokat, sadrži otisak prsta umjesto potpisa kao i potvrdu notara da je nepismena. Iz spisa predmeta proizilazi da je podnositeljka predstavke zaista nepismena (vidjeti gornje stavove 10 i 15).

77. Sud smatra da predmetni slučaj treba razlikovati od predmeta *Post* (koji je Vlada gore citirala), jer je u tom predmetu zastupnik podnosioca predstavke priznao da nije imao punomoćje od podnosioca predstavke da postupa pred Sudom, Sud nikada nije primio o punomoćje, podnosilac predstavke nikada nije bio u direktnom kontaktu sa Sudom a spisi predmeta nijesu sadržali drugu dokumentaciju koja bi ukazivala da je podnosilac predstavke želio da zastupnik podnese predstavku u njegovo ime, niti je išta ukazivalo zbog čega bi bilo nemoguće da podnosilac predstavke ili njegov zastupnik dostave punomoćje.

78. U konkretnom predmetu, ipak, jedanaesta podnositeljka predstavke je eksplicitno i jasno potvrdila direktno Sudu da je željela da prvi zastupnik podnese predstavku u njeno ime i da je zastupa od samog početka (vidjeti *mutatis mutandis*, *Aliev*, gore navedena, stav 47). Takođe je potvrdila da ga je ovlastila da to uradi, to jest da je uradila sve što se od nje tražilo tada kako bi ga ovlastila da je zastupa (vidjeti gornji stav 72). Takođe je eksplicitno prihvatila sve radnje koje je on preduzeo.

79. U smislu gore navedenog, uprkos određenim formalnim nedostacima u odnosu na prvo punomoćje, Sud smatra da nije bilo suštinskih nedostataka. U svakom slučaju, nije sporno da je jedanaesta podnositeljka predstavke retroaktivno potvrdila sve radnje koje su preduzete od strane zastupnika u njeno ime. U tim okolnostima, Sud mora da odbaci prigovor Vlade u tom smislu.

*ii. Status žrtve**α) Podnesci stranaka*

80. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nijesu potvrdili status žrtve. Naročito, da nijesu dokazali da je bilo ko od članova njihovih porodica preminuo ili nestao tokom spornog događaja i teret dokazivanja u tom smislu je bio na njima. Vlada smatra da „krivični postupci [do sad] nijesu ponudili odgovarajući odgovor o identitetu drugih, ni onih koji su pronađeni mrtvi, ni onih koji su nestali“. Vlada je tvrdila da je shodno tome neophodno identifikovati sva lica koja tvrde da su indirektno žrtve spornog događaja i zatražiti validnu dokumentaciju kojom bi se utvrdilo da su u bliskoj vezi sa pronađenim žrtvama. Od svih podnosilaca predstavke, jedino je jedanaesta podnositeljka predstavke dostavila dokumentaciju u kojoj je navedeno da je u srodstvu sa navodnim žrtvama, a čak su oni bili upitni. Dodatno, podnesak jedanaeste podnositeljke predstavke o tome ko je od njenih rođaka bio na brodu i njene izjave na sudu su bile protivrječne (vidjeti, u tom smislu, gornje stavove 42, 10 i 15, tim redom).

81. Jedanaesta podnositeljka predstavka je ponovila svoju žalbu. Tvrdila je naročito da su njeni brat i snaha poginuli ili nestali tokom spornog događaja, i podnijela izvod iz matične knjige rođenih njen i njenog brata. Takođe je izjavila da je učestvovala u domaćim postupcima kao svjedok, i da je u tom svojstvu saslušana dva puta, 10. septembra 1999. godine i 8. oktobra 2003. godine (vidjeti gornje stavove 10 i 15).

82. Vlada Srbije nije imala komentare u ovom smislu.

β) Zaključak Suda

83. Relevantni principi u ovom smislu su iznijeti u presudi *Centre for Legal Resources u ime Valentin Câmpeanu protiv Rumunije* ([VV], br. 47848/08, stavovi 97-100, ECHR 2014). Naročito, Sud smatra da bliski rođaci nestalih osoba mogu podnijeti predstavku sa žalbenim navodima u vezi njihovog nestanka, u mjeri u kojoj takvi žalbeni navodi spadaju u nadležnost Suda (vidjeti *Varnava i drugi protiv Turske* [VV], br. 16064/90 i 8 drugih, stav 112 *in fine*, ECHR 2009).

84. Sud primjećuje da je tokom domaćih postupaka jedanaesta podnositeljka predstavke tvrdila da su njeni brat i snaha poginuli ili nestali tokom spornog događaja (vidjeti gornje stavove 10 i 15). Takođe je eksplicitno ponovila te navode u izjašnjenju podnijetom Sudu (vidjeti donji stav 116). U tom smislu, Sud smatra da je bila dosljedna u navođenju da su njen brat i njegova žena bili na brodu. Sud je spreman, s toga, da prihvati da različita informacija prvobitno data u tom pogledu (vidjeti gornji stav 42) jeste bila slučajna greška, a ne rezultat namjere nje ili njenog zastupnika da obmane Sud.

85. Što se tiče prigovora Vlade da jedanaesta podnositeljka predstavke nije dokazala da je bilo ko od njenih rođaka nastradao u nesreći, Sud prvo

primjećuje da nijesu sva tijela sa broda pronađena s obzirom da je bilo najmanje sedamdeset ljudi na brodu, a samo trideset pet tijela je pronađeno (vidjeti gornje stavove 7-8). Drugo, od ovih trideset pet samo trinaestoro je identifikovano (vidjeti gornji stav 8). Vidi se iz spisa predmeta da su pronađene žrtve identifikovali članovi njihovih porodica samo na osnovu prepoznavanja i jasno je da sva tijela nijesu mogla biti prepoznata zbog posmrtnih promjena. Jedanaesta podnositeljka predstavke je izjavila, a Vlada to nije osporila, da nikada nije izvršena DNK analiza kako bi se identifikovala ostala tijela, čak ni nakon njene izjave na sudu da je prepoznala ruku njenog brata na jednoj od fotografija pronađenih tijela (vidjeti gornji stav 10). Treće, podnositeljka predstavke je, s njene strane, od samog početka domaćim vlastima tvrdila da su njen brat i snaha bili na brodu, učestvovala je u domaćim postupcima kao svjedok i davala izjave u tom smislu, i dostavila Sudu izvod iz matične knjige rođenih njen i njenog brata. U tim okolnostima, gdje država, po sopstvenom priznanju, nije pronašla sve žrtve i čak nije ni identifikovala sve koji su bili pronađeni, Sud ne vidi šta bi još jedanaesta podnositeljka predstavke mogla uraditi, a da već nije uradila.

86. U smislu gore navedenog, Sud odbacuje prigovore Vlade u tom smislu.

b. Uskladenost *ratione temporis*

i. Podnesci stranaka

87. Vlada je tvrdila da samo događaji i radnje nakon 3. marta 2004. godine spadaju u nadležnost Suda *ratione temporis*.

88. Jedanaesta podnositeljka predstavke je tvrdila da je predstavka kompatibilna *ratione temporis* s obzirom da su brojni procesni postupci preduzeti nakon što je Konvencija stupila na snagu u odnosu na tuženu državu, kao što je istraga, koja je započeta 26. maja 2004. godine, i optužnica, koja je podignuta 31. oktobra 2010. godine. U tom smislu se pozvala na presude *Šilih protiv Slovenije* ([VV], br. 71463/01, 9. april 2009. godine) i *Bajić protiv Hrvatske* (br. 41108/10, 13. novembar 2012. godine).

89. Vlada Srbije je tvrdila da su žalbe podnosilaca predstavke usklađene *ratione temporis* s obzirom da je najveći broj koraka sproveden nakon što je Konvencija stupila na snagu u odnosu na tuženu državu, dok je vrijeme između spornog događaja i stupanja na snagu Konvencije bilo razumno kratko.

ii. Zaključak Suda

90. Relevantni principi u ovom smislu su sadržani u presudama *Šilih* (gore navedena, stavovi 159-63), i *Janowiec i drugi protiv Rusije* ([VV], br. 55508/07 i 29520/09, stavovi 140-51, ECHR 2013).

91. Konkretno, vremenska nadležnost je striktno ograničena na procesne radnje koje su ili moraju biti sprovedene nakon stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tuženu državu („kritični datum“), i predmet je postojanja suštinske veze između događaja koji pokreće procesne obaveze na osnovu člana 2 i kritičnog datuma. Takva veza je prvenstveno definisana vremenskim razmakom između spornog događaja i kritičnog datuma koji moraju biti razdvojeni samo razumno kratkim protokom vremena koje normalno ne prelazi deset godina (vidjeti *Janowiec i drugi*, gore navedena, stav 146) i biće ustanovljena samo ukoliko veći dio istrage - odnosno preduzimanje značajnog broja procesnih koraka u određivanju uzroka smrti i utvrđivanju odgovornosti – sproveden ili trebao biti sproveden nakon stupanja na snagu Konvencije (ibid.,stav 147).

92. Vraćajući se na predmetni slučaj, Sud smatra da se žalbe u vezi procesnog aspekta člana 2 Konvencije tiču istrage događaja koji se dogodio avgusta 1999. godine, i rezultirala smrću i/ili nestankom članova porodice jedanaeste podnositeljke predstavke. Na osnovu toga treba navesti da je prošlo manje od četiri godine i sedam mjeseci od spornog događaja do stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Crnu Goru, 3. marta 2004. godine (vidjeti *Bijelić protiv Crne Gore i Srbije*, br. 11890/05, stav 69, 28. april 2009. godine), što je relativno kratko vrijeme (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Mocanu i drugi protiv Rumunije* [VV], br. 10865/09 i 2 dr., stav 208, ECHR 2014 (izvodi)).

93. Istraga je započeta u septembru 1999. godine, ubrzo nakon spornog događaja. Prije dana stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tuženu državu sprovedeno je nekoliko procesnih radnji u smislu istrage. Nakon tog datuma, a naročito nakon 14. aprila 2004. godine, istraga je uobličena kroz slanje predmeta Višem sudu kao nadležnom da odlučuje u predmetu, otvaranje nove sudske istrage kao i podizanje nove optužnice koja je imala za rezultat krivične postupke (vidite, *mutatis mutandis*, *Mocanu i drugi*, gore naveden, stav 209 *in fine*). Drugim riječima, većina postupaka i najvažnije procesne mjere su sprovedene nakon kritičnog datuma.

94. Shodno tome, Sud nalazi da ima nadležnost *ratione temporis* da ispituje žalbene navode koje je iznijela jedanaesta podnositeljka predstavke na osnovu procesnih aspekata člana 2 Konvencije, u mjeri u kojoj se odnosi na krivičnu istragu sprovedenu u ovom predmetu nakon stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Crnu Goru.

c. Zloupotreba prava na predstavku

95. Vlada je iznijela tvrdnju da je predstavka neprihvatljiva zbog zloupotrebe prava na predstavku u smislu njenog djelimično uvredljivog i provokativnog sadržaja. Nije konkretno navela šta je bilo uvredljivo i provokativno.

96. Jedanaesta podnositeljka predstavke nije imala komentare u ovom smislu.

97. Vlada Srbije nije imala komentare u ovom smislu.

98. Sud je dosljedno utvrdio da svako ponašanje podnosioca predstavke koje je očigledno u suprotnosti sa svrhom prava na pojedinačnu predstavku kako je predviđeno Konvencijom i koje ometa odgovarajuće funkcionisanje Suda ili odgovarajuće sprovođenje postupaka pred njim predstavlja zloupotrebu prava na predstavku (vidjeti *Miroļubovs i drugi protiv Litvanije*, br. 798/05, stav 62 i 65, 15. septembar 2009. godine). Ipak, odbacivanje predstavke na osnovu zloupotrebe prava na predstavku je izuzetna mjera (vidjeti *Miroļubovs i drugi*, gore navedena, stav 62) i do sad je bila primjenjivana samo u određenom broju predmeta. Naročito, Sud je odbacio predstavke kao zloupotrijebljene na osnovu člana 35 stav 3 Konvencije ukoliko su svjesno zasnovane na netačnim činjenicama ili pogrešnim informacijama (vidjeti *Gross protiv Švajcarske* [VV], br. 67810/10, stav 28, ECHR 2014; *Pirtskhalaishvili protiv Gruzije* (odl.), br. 44328/05, 29. april 2010. godine; *Khvichia protiv Gruzije* (odl.), br. 26446/06, 23. jun 2009. godine; *Keretchashvili protiv Gruzije* (odl.), br. 5667/02, 2. maj 2006. godine; i *Řehák protiv Češke Republike* (odl.), br. 67208/01, 18. maj 2004. godine), ili ukoliko očigledno nemaju bilo kakvu realnu svrhu (vidjeti *Jovanović protiv Srbije* (odl.), br. 40348/08, 7. mart 2014. godine), ili ukoliko sadrže uvredljivi jezik (vidjeti, npr. *Řehák*, gore navedena) ili ukoliko je prekršen princip povjerljivosti ili postupka prijateljskog poravnanja (vidjeti, na primjer, *Popov protiv Moldavije* (br. 1), br. 74153/01, stav 48, 18. januar 2005. godine).

99. Vraćajući se na predmetni slučaj, primijećeno je da Vlada nije navela koji dio predstavke je po njenom mišljenju bio uvredljiv i provokativan. Sud može samo pretpostaviti da se to odnosi na nejasne i neosnovane navode podnosioca predstavke o masovnom ubijanju i etničke progone koje je Sud već ispitivao kao pojedinačnu žalbu protiv tužene države i proglasio je neprihvatljivom (vidjeti gornji stav 5), o čemu su stranke pravilno obaviještene. S toga Sud odbacuje prigovore Vlade u tom smislu.

d. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova

i. Podnesci stranaka

100. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nijesu iscrpili sve djelotvorne domaće pravne lijekove. Naročito, da nijesu iskoristili građansku tužbu ili podnijeli krivičnu prijavu državnom tužiocu. Dalje, mogli su preuzeti gonjenje u privatnom svojstvu ukoliko je taj način bio neuspješan.

101. Jedanaesta podnositeljka predstavke je tvrdila da, na osnovu člana 2 Konvencije, ukoliko postoji razlog da se vjeruje da je neko preminuo pod sumnjivim okolnostima, obaveza je države da sprovede efikasnu istragu i ne može biti ostavljeno članovima porodice da podnose formalne žalbe ili da preuzimaju odgovornost za istragu. U tom smislu se pozvala na presudu

Nachova i drugi protiv Bugarske ([VV], br. 43577/98 i 43579/98, stav 111, ECHR 2005-VII). Takođe je tvrdila da je na osnovu domaćih zakona imala pravo na nadoknadu zbog smrti njenog brata i snahe, s obzirom da je živjela sa njima u zajednici.

102. Vlada Srbije nije davala komentare u ovom smislu.

ii. Zaključak Suda

103. Relevantni opšti principi u ovom smislu su sadržani u *Vučković i drugi protiv Srbije* ((preliminarne primjedbe) [VV], br. 17153/11 i 29 drugih, stavovi 69-75, 25. mart 2014. godine).

104. Naročito, Sud je prepoznao da se član 35 stav 1 mora primijeniti sa određenim stepenom fleksibilnosti i bez pretjeranog formalizma. Dalje prepoznaje da pravilo iscrpljivanja nije ni apsolutno niti moguće primijeniti automatski; u svrhu razmatranja navedenog, značajno je uzeti u obzir sve okolnosti pojedinačnog predmeta. To znači, konkretno, da Sud mora zauzeti realističan pristup ne samo vezano za postojanje formalnih pravnih lijekova u pravnom sistemu konkretne države, već i u odnosu na opšti kontekst u kojem funkcionišu, kao i na lične okolnosti podnosioca predstavke. Zatim mora ispitati da li je, pod svim okolnostima predmeta, podnosilac predstavke uradio sve što se razumno moglo od njega ili nje očekivati da iscrpi sve domaće pravne lijekove (vidjeti *İlhan protiv Turske* [VV], br. 22277/93, stav 59, ECHR 2000-VII).

105. Sud prvo primjećuje u ovom smislu da Vlada nije navela protiv koga je jedanaesta podnositeljka predstavke trebala da podnese zahtjev za naknadu štete niti je dostavila primjere domaće sudske prakse kao potvrdu njihovoj tvrdnji da bi građanska tužba bila efikasno pravno sredstvo u ovom smislu. Sud je, sa svoje strane, već utvrdio u ranijim predmetima u kojima su podnosioci predstavke podnosili zahtjev za naknadu štete na osnovu Zakona o obligacionim odnosima da domaći sudovi nijesu prepoznali povredu jasno kao što je trebalo niti su podnosiocima predstavke dodijelili odgovarajuću naknadu (vidjeti *Milić i Nikezić protiv Crne Gore*, br. 54999/10 i 10609/11, stavovi 75-76, 28. april 2015. godine). Kada je u pitanju zahtjev za naknadu štete protiv privatnih lica, Sud navodi da tužilac u tim okolnostima mora, *inter alia*, da identifikuje osobu za koju vjeruje da je počinila prekršaj. Ipak, u konkretnom predmetu još uvijek je nepoznato ko je odgovoran za djelo na koje se podnositeljka predstavke žali. S obzirom na situaciju, ne izgleda da je imalo bilo kakvog osnova po kojem bi jedanaesta podnositeljka predstavke mogla podnijeti građansku tužbu sa razumnim očekivanjem za uspjeh (vidjeti, *mutatis mutandis*, *İlhan*, gore naveden, stav 62).

106. Kada je u pitanju krivična prijava, Sud navodi da na osnovu relevantnih zakonskih odredbi koje su tada bile na snazi, formalni krivični postupak je mogao biti pokrenut na zahtjev ovlaštenog tužioca. U konkretnom predmetu državni tužilac je bio taj koji je postupao kada je

postojala osnovana sumnja da je počinjeno krivično djelo (vidjeti gornje stavove 47 i 11, 16-17 i 22). Oštećeni je imao pravo da preuzme krivično gonjenje samo ukoliko državni tužilac nađe da nema osnova za krivično gonjenje (vidjeti gornji stav 48), što ovdje nije bio slučaj. S obzirom da je državni tužilac već započeo istragu po službenoj dužnosti, Sud smatra da je jedanaesta podnositeljka predstavke mogla imati legitimna očekivanja da će neophodna istraga biti sprovedena bez dodatnih posebnih, formalnih žalbi sa njene strane (vidjeti, *mutatis mutandis*, *İlhan*, gore naveden, stav 63). Takođe, Sud ne smatra da bi krivična prijava koju bi uložila jedanaesta podnositeljka predstavke u značajnoj mjeri izmijenila tok istrage koja je sprovedena (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Tanrikulu protiv Turske* [VV], br. 23763/94, stav 110 *in fine*, ECHR 1999-IV).

107. U smislu gore navedenog, Sud odbacuje prigovore Vlade u ovom dijelu.

e. Pravilo od šest mjeseci

i. Podnesci stranaka

108. Vlada je tvrdila da podnosioci predstavke nijesu ispoštovali rok od šest mjeseci. Krivična istraga je započeta 26. maja 2004. godine a optužnica podignuta 31. oktobra 2006. godine, dok predstavke nijesu podnijete do 2010. godine. Dodatno, jedanaesta podnositeljka predstavke se prvi put obratila Sudu tek u januaru 2015. godine kada je dostavila svoje izjašnjenje. Po mišljenju Vlade, prethodni podnesci koje je podnio prvobitni zastupnik se ne mogu smatrati pravno valjanim s obzirom da nije imao odgovarajuće punomoćje.

109. Jedanaesta podnositeljka predstavke je tvrdila da je podnijela predstavku u roku od šest mjeseci.

110. Vlada Srbije je tvrdila da su predstavke podnijete u roku od šest mjeseci, u smislu određenih koraka preduzetih u krivičnim postupcima koji su stvarali privid kontinuiteta, i s obzirom da podnosioci predstavke nijesu postali svjesni da nije bilo efikasne istrage o smrti članova njihovih porodica do 16. avgusta 2010. godine kada je Romski centar dao izjavu u tom smislu.

ii. Zaključak Suda

111. Relevantni principi u ovom smislu su iznijeti u *Mocanu i drugi* (gore navedena, stavovi 258-69). Konkretno, Sud je utvrdio u predmetima koji se tiču obaveze istrage na osnovu člana 2 Konvencije da kada je nastupila smrt, od rođaka – podnosilaca predstavke očekuje se da prate tok istrage i da podnesu predstavku u najkraćem mogućem roku kada postanu ili bi trebalo da postanu svjesni neefikasnosti istrage (vidjeti *Bulut i Yavuz protiv Turske* (odl.), br. 73065/01, 28. maj 2002. godine; *Bayram i Yıldırım protiv Turske* (odl.), br. 38587/97, ECHR 2002-III; i *Varnava i drugi*, gore

navedena, stav 158). Sve dok postoje neke indikacije ili realna mogućnost napretka u istražnim radnjama, pitanje eventualnog prekomjernog odlaganja se generalno ne postavlja (vidjeti *Mocanu i drugi*, gore navedeni, stav 269, i *Varnava i drugi*, gore navedena, stav 165).

112. Vraćajući se na predmetni slučaj, Sud je već prihvatio da je prvobitni zastupnik jedanaeste podnositeljke predstavke postupao u njeno ime od početka, 23. marta 2011. godine, kada je podnijeta predstavka. S toga odbacuje navode Vlade da se jedanaesta podnositeljka predstavke obratila Sudu prvi put njenim izjašnjenjem.

113. Nadalje, već je navedeno da nakon stupanja na snagu Konvencije u odnosu na Crnu Goru, istraga je ponovo započeta i započeti su novi krivični postupci, u toku kojih su neki glavni pretresi održani a neki odloženi. Može se primijetiti u ovom smislu da je prvi glavni pretres održan u septembru 2009. godine. Iako je drugi održan u oktobru 2010. godine, Sud smatra da podnosioci predstavke nijesu odmah nakon prvog glavnog pretresa mogli znati da će ostali glavni pretresi biti odloženi. Drugim riječima, nije bilo nerazumno od nje da čeka neko vrijeme nakon prvog glavnog pretresa i vidi kako će se razvijati postupci i koliko uredno će se sprovoditi. Nakon drugog glavnog pretresa u oktobru 2010. godine, svi ostali glavni pretresi zakazani od novembra 2010. godine su ponovo sistematski odlagani duže od godinu dana, iz različitih razloga, od kojih se ni jedan ne može pripisati podnositeljki predstavke (vidjeti gornje stavove 29-30).

114. U smislu gore navedenog, Sud smatra da period od šest mjeseci nije mogao početi da teče prije novembra 2010. godine najranije, i da se na osnovu toga ne može postaviti pitanje usklađenosti sa rokom od šest mjeseci s obzirom da je jedanaesta podnositeljka predstavke podnijela predstavku 23. marta 2011. godine. Na osnovu toga prigovor Vlade u ovom smislu je odbijen.

f. Zaključak Suda

115. Sud primjećuje da žalba jedanaeste podnositeljke predstavke nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 (a) Konvencije. Dalje primjećuje da nije neosnovana po bilo kom drugom osnovu. Na osnovu toga, Sud je mora proglasiti prihvatljivom.

B. Osnovanost

1. Podnesci stranaka

a. Jedanaesta podnositeljka predstavke

116. Jedanaesta podnositeljka predstavke je navela da država nije sprovela efikasnu istragu jer su, nakon petnaest godina od spornog događaja, nadležni organi identifikovali samo trinaest tijela i još uvijek nijesu pronašli odgovorne za smrt njenog brata i snahe. Takođe je tvrdila da

krivični postupci nijesu bili ni brzi ni efikasni, što je bilo rezultat nedostatka volje Višeg suda da postupa brzo kao i strategije odbrane da odugovlači postupke.

b. Vlada

117. Vlada je tvrdila da obaveza države nije obaveza rezultata već sredstava, odnosno da istraga bude temeljna i da organi vlasti preduzmu sve razumne mjere koje im stoje na raspolaganju da obezbijede dokaze o spornom događaju.

118. Vlada je tvrdila da su u ovom događaju nadležni organi preduzeli sve razumne mjere koje su im bile na raspolaganju da obezbijede sve moguće dokaze i da rasvijetle sporni događaj na najbolji mogući način, uključujući i saslušanje većeg broja ljudi pred sudovima.

119. Vlada je dalje izjavila da su okolnosti predmeta bile specifične, i da je bilo nemoguće istražiti „mjesto zločina“, sakupiti forenzičke dokaze i preduzeti druge mjere istrage. Samo jedan svjedok je preživio sporni događaj, ostali potencijalni svjedoci su bili nedostupni, direktne žrtve nijesu bili državljani Crne Gore već drugih država uglavnom u tranzitu kroz Crnu Goru, i zbog svih zloupotreba Romske populacije koje se nažalost događaju, saradnja sa njima je bila otežana. Dodatno, složeni krivični predmeti, kao što je zasigurno bio i ovaj, zahtijevaju veći protok vremena.

120. U smislu svega gore navedenog, Vlada smatra da su istraga i postupci u cjelosti sprovedeni efikasno i u skladu sa članom 2.

c. Vlada Srbije

121. Vlada Srbije je tvrdila da tužena država nije sprovela efikasnu istragu o spornom događaju. Konkretno, četiri godine nakon događaja optužnica je dobila novu pravnu klasifikaciju, postupci su morali biti započeti iznova i pred drugim sudom, a domaći organi nijesu obezbijedili prisustvo svih optuženih što je prouzrokovalo brojna odlaganja u predmetu. U tom smislu, tvrdila je da su krivični postupci u cjelini u suprotnosti sa članom 2 Konvencije.

2. Zaključak Suda

122. Sud ponavlja da obaveza propisana članom 2 da štiti pravo na život nameće državi proceduralnu obavezu da istraži smrt, ne samo od državnih službenika već i nepoznatih pojedinaca (vidjeti, na primjer, *Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske*, br. 46598/06, stav 62, 15. januar 2009. godine; *Tođcu protiv Turske*, br. 27601/95, stav 109 *in fine*, 31. maj 2005. godine; i *Menson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), br. 47916/99, 6. maj 2003. godine).

123. Osnovna svrha istrage je da „obezbijedi efikasnu implementaciju domaćih zakona koji štite pravo na život“ i osigura odgovornost odgovornih

lica. Kako bi bila efikasna, istraga mora da omogući da se identifikuju i kazne odgovorne osobe. Iako nije obaveza rezultata već sredstava, svaki nedostatak u istrazi koji umanjuje mogućnost utvrđivanja okolnosti predmeta ili odgovornih osoba rizikuje odstupanje od zahtijevanih standarda efektivnosti (vidjeti, *inter alia*, *El-Masri protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije* [VV], br. 39630/09, stav 183, ECHR 2012). Kada zvanična istraga vodi ka pokretanju postupaka pred domaćim sudovima, postupci u cjelosti, uključujući istragu, moraju ispuniti zahtjeve pozitivnih obaveza zaštite života na osnovu zakona. Iz prethodnog se nikako ne bi smio izvesti zaključak da bi član 2 mogao da podrazumijeva pravo podnosioca predstavke na krivično gonjenje ili kažnjavanje trećih strana za krivično djelo ili apsolutnu obavezu da se sva krivična gonjenja završe osuđujućim presudama ili tačno određenim krivičnim sankcijama. S druge strane, domaći sudovi nikako ne bi smjeli da dozvole da djela u kojima je došlo do ugrožavanja života prolaze nekažnjeno (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Öneryıldız protiv Turske* [VV], br. 48939/99, stavovi 95-96, ECHR 2004-XII). S obzirom da je suđenje još uvijek u toku, pitanje koje treba procijeniti nije da li su pravosudni organi, kao zaštitnici zakona za zaštitu života, bili odlučni da kazne odgovorne, na odgovarajući način, već da li su postupali sa primjerenom marljivošću i brzinom (vidjeti *Mučibabić protiv Srbije*, br. 34661/07, stav 132, 12. jul 2016. godine). Iako mogu da postoje prepreke ili poteškoće koje sprječavaju napredovanje istrage u određenoj situaciji, brzo reagovanje organa koji ispituju navodne povrede prava na život može se generalno smatrati suštinskim u održavanju povjerenja javnosti da se oni pridržavaju vladavine prava i da sprječavaju svaku pojavu dosluha sa nezakonitim djelima ili njihovu toleranciju (vidjeti *Mučibabić*, gore naveden, stav 132; vidjeti, takođe, *mutatis mutandis*, *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, stav 108, 4. maj 2001. godine; *McCaughey i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 43098/09, stav 130, ECHR 2013; i *Hemsworth protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 58559/09, stav 69, 16. jul 2013. godine).

124. Vraćajući se na predmetni slučaj, Sud primjećuje da je jedanaesta podnositeljka predstavke imala spornu tvrdnju da su članovi njene porodice izgubili živote kao rezultat izazivanja opšte opasnosti od strane trećih lica. Iako ima vremensku nadležnost da ispita žalbu samo u dijelu u kojem se tiče događaja nakon 3. marta 2004. godine (vidjeti gornji stav 94), Sud će, ipak, iz razloga konteksta, skraćeno razmotriti sve relevantne događaje prije tog datuma (vidjeti *Mučibabić*, gore navedena, stav 130, i *Mladenović protiv Srbije*, br. 1099/08, stav 52, 22. maj 2012. godine).

125. Sud primjećuje da je tokom manje od tri mjeseca od spornog događaja (a) izvršena obdukcija pronađenih tijela i izdati relevantni izvještaji u tom smislu, (b) sprovedena je formalna sudska istraga tokom koje je istražni sudija saslušao trideset dva lica, uključujući dvoje osumnjičenih, i zatraženo je mišljenje vještaka u vezi kapaciteta broda,

izvještaj sa obdukcije i izvještaj o vremenskim prilikama u noći nezgode, i (c) podignuta je optužnica protiv sedam osumnjičenih.

126. Do kraja 1999. godine spisi predmeta su proslijeđeni drugom sudu, ali je Viši sud proglasio Osnovni sud u Baru nadležnim da postupa u ovom predmetu, nakon čega su spisi vraćeni. Tokom naredne tri godine, tačnije do kraja 2002. godine, odlučeno je da će se dvojici optuženih, koji su bili na slobodi, suditi u odsustvu, i za njih su određeni zastupnici. U periodu između 25. decembra 2002. godine i 14. aprila 2004. godine održano je jedanaest glavnih pretresa a osam ih je odloženo iz različitih procesnih razloga, a o jednom glavnom pretresu nema podataka u spisima predmeta. Tokom tog perioda, postupci su morali ponovo započeti jednom, 24. septembra 2003. godine, zbog protoka vremena, pa je zbog toga određeni broj svjedoka saslušan dva puta.

127. Nakon stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tuženu državu, prva optužnica je izmijenjena u aprilu 2014. godine, a zatim su spisi predmeta poslani Višem sudu, kao nadležnom (vidjeti gornji stav 16). Nova formalna sudska istraga o spornom događaju je započeta 11. novembra 2004. godine, a nova optužnica podignuta 31. oktobra 2006. godine. Tokom ove skoro dvije godine samo jedan dokaz je prikupljen, konkretno, mišljenje vještaka o kapacitetu broda. Iako je taj dokaz mogao biti dovoljan za podizanje optužnice, i da drugi dokazi nijesu bili potrebni, Sud ne vidi zbog čega je domaćim organima trebalo više od godinu i četiri mjeseca da pribave taj dokaz (koji je prvobitno zatražen 1999. godine, vidjeti gornji stav 10) i dodatnih sedam mjeseci da podignu optužnicu (vidjeti gornje stavove 19-22).

128. S tim u vezi se primjećuje da je, nakon podizanja optužnice oktobra 2006. godine, prvi glavni pretres održan 28. septembra 2009. godine, skoro tri godine kasnije. Štaviše, to je bio jedini glavni pretres održan u 2009. godini. Tokom te tri godine, domaći organi su pokušavali da uruče optužnicu optuženima. Sud primjećuje da optužnica nije uspješno uručena čak ni optuženom koji se nalazio u pritvoru u Podgorici (vidjeti gornji stav 25), a za neka druga lica je jasno da su bila na slobodi od 2002. godine (vidjeti gornji stav 13).

129. Sud dalje primjećuje da je u periodu između 28. septembra 2009. godine i 9. jula 2014. godine održano petnaest glavnih pretresa, dok su ukupno dvadeset dva glavna pretresa odložena iz različitih procesnih razloga. Iako se vjerovatno sva odlaganja ne mogu pripisati tuženoj državi, sigurno se ni jedno ne može pripisati jedanaestoj podnositeljki predstavke. Šta više, suđenje je ponovo započeto najmanje tri puta jer odlaganja u postupku zahtijevaju novo suđenje, uprkos relevantnim zakonskim odredbama kojima je propisano da sudovi imaju obavezu da sprovedu postupke bez odlaganja (vidjeti gornje stavove 31-33 i 46). Ombudsman je smatrao neopravdanim dužinu trajanja istrage i sljedstvenih krivičnih postupaka od decembra 2009. godine i preporučio da Viši sud treba da

okonča postupke što je prije moguće (vidjeti gornji stav 35). Iako je predsjednik Višeg suda takođe priznao da su sporni postupci već “trajali predugo” u junu 2011. godine (vidjeti gornji stav 40), postupci su još uvijek u toku.

130. Sud dalje primjećuje da nakon više od deset godina i sedam mjeseci od spornog događaja, sporni krivični postupci su još uvijek u toku pred drugostepenim organom, optuženi su oslobođeni od strane prvostepenog suda u julu 2014. godine zbog nedostatka dokaza (vidjeti gornji stav 34). Sud ponavlja da je povreda utvrđena i kada suđenje traje prekomjerno dugo (vidjeti *Opuz protiv Turske*, br. 33401/02, stav 151, ECHR 2009, predmet gdje su sporni krivični postupci trajali duže od šest godina i još uvijek su bili u toku). U tom smislu, Sud želi da naglasi da protok vremena neizbježno umanjuje količinu i kvalitet raspoloživih dokaza a pojava nepostojanja marljivosti baca sumnju na dobru vjeru u napore za sprovođenje istrage (vidjeti *Trubnikov protiv Rusije*, br. 49790/99, stav 92, 5. jul 2005. godine). Štaviše, sam protok vremena je odgovoran za umanjenje mogućnosti da istraga bude okončana (vidjeti *M.B. protiv Rumunije*, br. 43982/06, stav 64, 3. novembar 2011. godine). Takođe produžava teškoće za članove porodice (*Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 46477/99, stav 86, ECHR 2002-II). Sud smatra da u predmetima koji se tiču člana 2 a u vezi sa postupcima koji su pokrenuti da bi se rasvijetlile okolnosti smrti pojedinca, dužina trajanja postupaka je snažan pokazatelj da su postupci imali nedostatke do mjere ustanovljavanja povreda procesnih obaveza tužene države na osnovu Konvencije, osim ako država ne pruži veoma uvjerljive i vjerovatne razloge da opravda takav tok postupka (vidjeti *Mučibabić*, gore navedena, stav 135). Zaista, u konkretnom predmetu, Sud smatra da Vlada nije opravdala dužinu trajanja postupka nakon dana ratifikacije.

131. U smislu gore navedenog, Sud smatra da se odlaganja ne mogu smatrati usklađenim sa obavezama države na osnovu člana 2, i da istraga i kasniji krivični postupci nijesu u skladu sa zahtjevima brzine i efikasnosti. Na osnovu toga, bilo je povrede člana 2 Konvencije.

II. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

132. Članom 41 Konvencije je propisano:

“Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.”

A. Šteta

133. Jedanaesta podnositeljka predstavke je tražila 1.000,00 eura na ime materijalne štete i 17.500,00 eura na ime nematerijalne štete.

134. Vlada je osporila njen zahtjev.

135. Sud nije utvrdio bilo kakvu vezu između utvrđene povrede i navodne materijalne štete pa na osnovu toga odbacuje zahtjev. S druge strane, dodjeljuje 12.000,00 eura jedanaestoj podnositeljki predstavke na ime nematerijalne štete.

B. Troškovi postupka

136. Jedanaesta podnositeljka predstavke je tražila 500,00 eura za troškove postupka nastale pred Sudom.

137. Vlada je osporila ovaj zahtjev.

138. U skladu sa praksom Suda, podnosilac predstavke ima pravo na nadoknadu troškova i izdataka samo u onoj mjeri u kojoj je dokazano da su oni nužno i stvarno nastali, te da su s obzirom na visinu razumni. U predmetnom slučaju, na osnovu dostavljene dokumentacije i gore navedenih kriterijuma, Sud odbacuje zahtjev za nadoknadu troškova i izdataka u domaćim postupcima i smatra razumnim da podnosiocima predstavki dodijeli zajedno iznos od 500,00 eura za postupke pred Sudom.

C. Kamata

139. Sud smatra da je primjereno da kamatna stopa bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uz dodatak od tri procenta poena.

SA OVIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO

1. *Odlučuje* da izbriše predstavku sa liste predmeta kada su u pitanju žalbe prvog, drugog, trećeg, četvrtog, petog, šestog, sedmog, osmog, devetog, desetog, dvanaestog i trinaestog podnosioca predstavke;
2. *Proglašava* žalbu jedanaeste podnositeljke predstavke na osnovu procesnih aspekata člana 2 Konvencije prihvatljivom;
3. *Utvrđuje* da je bilo povrede procesnih aspekata člana 2 Konvencije u odnosu na jedanaestu podnositeljku predstavke;
4. *Utvrđuje*
  - (a) da tužena država treba da plati jedanaestoj podnositeljki predstavke, u roku od tri mjeseca od dana kada je presuda postala konačna, u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, sljedeće iznose:

- (i) 12.000,00 (dvanaest hiljada eura), plus bilo koji porezi koji se mogu naplatiti, na ime nematerijalne štete;
  - (ii) 500,00 (pet stotina eura), plus bilo koji porezi koji se mogu naplatiti jedanaestoj podnositeljki predstavke, na ime troškova postupka;
  - (b) da će se od dana isteka gore pomenuta tri mjeseca do dana isplate obračunavati kamata koja je jednaka najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uz dodatak od tri procenta poena;
5. *Odbacuje* ostatak zahtjeva jedanaeste podnositeljke predstavke za pravičnim zadovoljenjem.

Sačinjeno na engleskom jeziku, u pismenoj formi, dana 19. septembra 2017. godine, na osnovu Pravila 77 stav 2 i 3 Pravilnika Suda.

Stanley Naismith
registrar

Robert Spano
predsjednik

PRILOG

Br.	Ime i PREZIME	Datum rođenja	Preminuli/nestali rođak	Državljanstvo	Mjesto prebivališta
1.	Zorka RANĐELOVIĆ (prvi podnosilac predstavke)	10.09.1944.	Sin i dvoje unučadi	Srbijansko	Knjaževac, Srbija
2.	Dasa FERATOVIĆ (drugi podnosilac predstavke)	13.08.1976.	Roditelji, supruga i troje djece	Srbijansko	Knjaževac, Srbija
3.	Nardživana DŽAFEROVIĆ (treći podnosilac predstavke)	28.06.1952.	Sin, snaha i troje unučadi	Srbijansko	Bujanovac, Srbija
4.	Nedžmija TAIROVIĆ (četvrti podnosilac predstavke)	26.07.1960.	Suprug, sin, ćerka, djever sa njegovom ćerkom	Srbijansko	Žarkovo, Srbija
5.	Darko RADOSAVLJEVIĆ (peti podnosilac predstavke)	02.02.1978.	Sestra	Srbijansko	Lazarevac, Srbija
6.	Salija BERIŠA (šesti podnosilac predstavke)	16.05.1973.	Supruga i dvoje djece	Srbijansko	Sremčica, Srbija
7.	Pravdo BOJKOVIĆ (sedmi podnosilac predstavke)	11.12.1968.	Brat, snaha i dva nećaka	Srbijansko	Železnik, Srbija
8.	Mirka BOJKOVIĆ (osmi podnosilac predstavke)	27.02.1945.	Ćerka, zet, troje unučadi	Srbijansko	Železnik, Srbija
9.	Ivica JOVANOVIĆ (deveti podnosilac predstavke)	01/01/1975	Supruga	Srbijansko	Knjaževac, Srbija
10.	Manojlo RISTIĆ (deseti podnosilac predstavke)	21/11/1982	Supruga i dvoje djece	Srbijansko	Kaluđerica, Srbija

Br.	Ime i PREZIIME	Datum rođenja	Preminuli/nestali rođak	Državljanstvo	Mjesto prebivališta
11.	Begija GAŠI (jedanaesti podnosilac predstavke)	25/12/1960	Brat i snaha	Srbijansko	Podgorica, Crna Gora
12.	Qulsefa RAŠIDOLSKA (dvanaesti podnosilac predstavke)	01/01/1957	Sin, snaha i unuka	Srbijansko, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije	Smederevo, Srbija
13.	Elvira ABDULAHU (trinaesti podnosilac predstavke)	05/09/1982	Majka	Srbijansko	Kruševac, Srbija